

## KAYNAŞTIRMA SINIF ÖĞRETMENLERİNİN KAYNAŞTIRMA KONUSUNDAKİ YETERLİLİKLERİNİN ARAŞTIRILMASI\*

Emrullah AKCAN\*\*, Lütfü İLGAR\*\*\*

### ÖZ

*Her insanın beden, kişilik, ilgi, duygu, düşünce, yetenek gibi birçok yönden diğer insanlardan ayrıldığı farklılıklar vardır. Ancak bu farklılıkların birçoğu (boy, göz-saç rengi vb.) eğitim-öğretim açısından önemli değildir. Bununla beraber bazı bireysel farklılıklar var ki, görmezden gelindiği takdirde o kişinin bütün eğitim yaşamını etkileyecek sonuçlar doğurur. Bu araştırmada kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin, kaynaştırma eğitim uygulamalarındaki yeterliliği belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla İstanbul'un Bağcılar, Fatih ve Gaziosmanpaşa ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapan 452 kaynaştırma sınıf öğretmene anket uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, sınıflardaki kaynaştırma eğitiminde en az kullanılan uygulamalar açısından ilk beşi sırasıyla; “kaynaştırma öğrencilerinin ders sırasında konuyu daha iyi anlayabilmesi için hesap makinesi, bilgisayar vb. gibi teknolojik aletleri kullanmasına imkân sağlama”, “Kaynaştırma öğrencisinin sınavını gerektiğinde bireysel yapma”, “Sınavlarda ek süre verme”, “Ders öncesinde öğretmenin hazır olmasını sağlama” ve “Aile ve uzmanlarla işbirliği yaparak kaynaştırma öğrencisine yönelik önlem alma ve strateji belirleme” şeklinde belirlenmiştir. Aynı zamanda öğretmenlerin büyük çoğunluğunun Özel Eğitim dersini almadıkları ve Kaynaştırma konusunda kitap okuma düzeyinin oldukça düşük olduğu saptanmıştır. Öğretmenler, araştırma kapsamındaki okullarda bulunan Psikolojik Danışman ve Rehberlik (PDR) öğretmeni ile ilçelerde bulunan Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) faktörlerinin, kaynaştırma uygulamalarında çok etkili olmadıklarını belirtmişlerdir.*

**Anahtar Kelimeler:** kaynaştırma, kaynaştırma uygulamaları, sınıf öğretmeni.

### INVESTIGATING THE ADEQUACY OF INCLUSIVE CLASSROOM TEACHERS ABOUT INCLUSION

#### ABSTRACT

*Every human being is different from others in some ways such as physical appearance, sense, thought and ability. However, many of these differences (height, eye-hair color etc.) are not significant in terms of education. However, there are such individual differences that when some of these differences are not taken into consideration, whole educational life of the person will be affected negatively. This research aims to determine the adequacy of classroom teachers in inclusive education. With this aim in mind, 452 classroom teachers, working in primary schools in İstanbul's Bağcılar, Fatih and Gaziosmanpaşa districts, answered the survey. Based on the research results, the least applied five practices are as follows: “providing the student with*

\* Bu makale “Genel Eğitim Sınıflarındaki Kaynaştırma Öğrencileri İçin Millî Eğitim Bakanlığı Tarafından Belirlenen Eğitim-Öğretim Etkinliklerinin Uygulanma Düzeyinin Araştırılması” adlı Yüksek Lisans tezin-den üretilmiştir.

\*\* Özel Langa Rum İlkokulu Müdürü, e-posta: [emrullahakcan@gmail.com](mailto:emrullahakcan@gmail.com)

\*\*\* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Okul Öncesi Eğitimi Anabilim Dalı, e-posta: [lutfuilgar@gmail.com](mailto:lutfuilgar@gmail.com)

*calculator, computer and technological tools in order to understand the lesson in a better way”, “letting students, if there is a necessity, take their exams individually”, “granting students extra time for exams”, “preparing students before the course” and “co-operating with experts and family to identify strategies for the inclusive students”. At the same time, the majority of teachers have not taken special education courses, and their level of book reading on inclusive education is very low. Teachers reported that “Psychological Counseling and Guidance (PCG) experts” and “Counseling and Research Center (CRC)” are not effective in inclusive education.*

**Keywords:** *inclusion, inclusive implementations, classroom teachers.*

## 1. GİRİŞ

İnsanlar arasındaki bazı bireysel farklılıklar öğrenme özelliklerine yansiyabilmektedir. Her bireyin öğrenme biçimi, hızı ve öğrendiklerini uygulamaya dökmesi farklılıklar gösterebilmektedir (Diken ve Batu, 2010, s. 2). Okullardaki öğrenci profilleri göz önünde bulundurulduğunda, tüm öğrencilerin aynı özelliklere sahip olmadığı, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin bulunduğu, dolayısıyla, öğrenim ihtiyaçlarının, farklı özellikteki öğrencilerin bireysel farklılıklarına uygun bir şekilde giderilmesi bir zorunluluk halini almıştır. Sınıftaki tüm öğrencilerin gelişimini hedefleyen bir öğretmen, öğrencilerinin gereksinimlerine göre sınıfın fiziksel çevresini, işleyişini, öğretimsel materyalleri değerlendiren ve uygun düzenlemeleri/uyarlamaları yapan öğretmendir (Friend ve Bursuck, 2006, s. 6). Sınıftaki bilişsel, davranışsal, sosyal-duygusal, fiziksel, duysal alanlarda yetersizlikleri ya da üstünlükleri olan öğrencilere kapsamlı, araştırma temelli değerlendirme ile öğretimin ve destek hizmetlerinin özel hazırlanmış programlar dâhilinde sunulması gerekmektedir. Bu programlar da kaynaştırma uygulaması kapsamında sürdürülebilmektedir. Öncül’e (2003) göre özel eğitimde öğrencinin gereksinimine dayalı olarak en iyi eğitimin verilmesi kaynaştırma uygulaması yoluyla sağlanmaktadır (Akt. Vural, 2008). Kaynaştırma yoluyla eğitim; engelli öğrencilerin özel olarak yetişmiş elemanların özel destekleriyle, yetersizliği olmayan akranlarının eğitimlerini sürdürdüğü okullarda, aynı sınıfta ya da özel eğitim sınıflarında eğitimlerini sürdürmesidir. Engellilerin eğitiminde bütünleştirmeyi amaçlayan bu uygulama, engelli kişinin yetersizliğinin tanılanmasından sonra, gelişimini en üst düzeye çıkaracak ve gereksinimlerinin en uygun şekilde karşılanacağı bir düzenlemedir (MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Kılavuzu, 2008). Tanımdan da anlaşılacağı üzere, kaynaştırma uygulamasının hedefine ulaşabilmesi, diğer bir deyişle, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin eğitimi için birinci dereceden uygulayıcıların yani sınıf öğretmenlerinin bu alandaki yetkinliklerinin tam olması gerekir.

Kaynaştırma eğitim uygulaması, uygulanma biçimine göre tam zamanlı, yarı zamanlı ve tersine kaynaştırma olarak 3 gruba ayrılır. Tam zamanlı kaynaştırma, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin kaydının normal sınıfta olduğunu ve eğitimini tüm gün boyunca normal sınıfta aldığını; yarı zamanlı kaynaştırma, özel eğitime ihtiyacı olan öğrencinin kaydının özel eğitim sınıfında olduğunu ve başarılı olabileceği bazı derslerle sosyal etkinliklerde yetersizliği olmayan akranlarıyla birlikte normal sınıfta eğitim aldığını; tersine kaynaştırma ise, yetersizliği olmayan öğrencilerin, istekleri doğrultusunda, çevrelerindeki kaynaştırma uygulaması yapan özel eğitim okullarında açılacak sınıflara kayıt yaptırabileceklerini ifade eder (MEB, 2010). Ülkemizde özel eğitim alanında asıl gelişmeler 1950’li yıllardan sonra

görülmüştür. Bu gelişmelerden en dikkat çeken, özel eğitim hizmetlerinin Sağlık Sosyal Bakanlığı'ndan Milli Eğitim Bakanlığı'na devredilmesidir (Özyürek, 2004). 1970'li yıllara gelindiğinde ise, kaynaştırmanın pek çok ülkenin yasalarında yer aldığını, daha fazla sayıda engelli öğrencinin ilköğretim düzeyinde eğitim aldığını ve farklı engel gruplarına yönelik açılan özel eğitim okul sayısının arttığını görmekteyiz (Kargın, 2004). 1980'li yıllar Türkiye'de özel eğitimin tam olarak anlam kazandığı yıllar olarak göze çarpmaktadır. 1980 yılında Özel Eğitim Genel Müdürlüğü kurulmuş, 1983 yılında ise Genel Müdürlük, Özel Eğitim ve Rehberlik Dairesi Başkanlığı'na dönüştürülmüştür (Akçamete, 1998). 1990'lı yıllarda özel eğitim veren okul sayısı bakımından adeta bir patlama olmuştur (Kargın, 2004). Eğitim, her insanın doğuştan sahip olduğu temel insan haklarından biridir. Hiç kimse bu haktan mahrum bırakılamaz. Ancak bazı çevresel veya içsel şartlar, bazı bireylerin belirli imkânlardan tam anlamıyla faydalanamamasına sebep olmaktadır. Örneğin, kişinin bireysel farklılıkları, bireyin eğitim sürecini etkilemektedir. Öğrenenin kim olduğu, ne tür öğrenme ihtiyaçlarına sahip olduğu, öğrenme stilleri, motivasyonu, öğrenirken kullandığı stratejiler, kişilik özellikleri gibi pek çok parametre öğrenenler arasındaki akademik başarı farklılıklarını doğuran temel etkenlerdir ve öğrenme sürecini en yakından planlayıp, düzenleyen ve öğrenme çıktılarını kontrol eden öğretmenlerin bu güçlü bireysel farklılıklar hakkında bilgi sahibi olmaları ve onları öğrencinin öğrenme potansiyelini geliştirecek şekilde öğrenen lehinde kullanabilmeleri bağlamında büyük önem taşımaktadır (Kuzgun ve Deryakulu, 2009).

Bireyin eğitim yaşamını etkileyen en önemli sorunların başında, sahip olduğu yetersizlik alanı gelmektedir. Bu anlamda tüm bireylerin, özellikle bazı yetersizlik alanına sahip kişilerin eğitimden maksimum verim alabilmeleri için bazı düzenleme ve uygulamalara gidilmiştir. Kaynaştırma eğitim uygulaması, özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim hakkından tam fayda sağlaması için uygulamaya sokulmuştur. Ancak ne yazık ki bazı etkenler sonucunda bu uygulamanın tam anlamıyla yerine getirilemediği görülmektedir. Bu etkenlerin en başında uygulama konusunda öğretmen yetkinliğinin istenilen düzeyde olmaması gelmektedir. Bunun nedeni kaynaştırma uygulamasının eğitimde yeni olması, görevde bulunan öğretmenlerin özel eğitim alanında yeterli eğitimi alamaması, öğretmenlerin özel eğitim ve kaynaştırma uygulamasında gelişime açık olmaması, programın uygulanabilirliğinin kısıtlı olması gibi nedenler olarak sıralanabilir (Kargın, 2004).

Sınıf öğretmenine ve/veya engelli öğrenciye destek özel eğitim hizmetleri sağlanması koşulu ile engelli öğrencilerin genel eğitim sınıflarında eğitilmesi olarak açıklanmaktadır (Kırcaali-İftar, 1992). Kaynaştırmanın amacına ulaşabilmesinin yolu, iyi bir "destek özel eğitim hizmeti"nin sunulmasından geçer. Destek özel eğitim hizmetleri, kaynaştırılan özel gereksinimli öğrenciye ve/veya kaynaştırma sınıfı öğretmenine sağlanan özel eğitim hizmetleridir (Kırcaali-İftar, 1998). Zira kaynaştırma, bir tek kişinin üstesinden gelebileceği bir eğitim durumu değildir. Destek özel eğitim hizmetleri, iki ya da daha fazla bireyin birlikte çalışmasını gerektirir. Bu bireyler bir arada çalışırken aynı amaca yönelik, planlı ve eşit katılımlı çalışma ortaya koymalıdır. Bu çalışma; öğretmenlerin birlikte plan yapmaları, sınıfta birlikte eğitim-öğretim faaliyetini gerçekleştirmeleri, ve/veya bir öğrenci için birlikte öğretim uygulaması planlayıp uygulamaya sokmaları şeklinde olabilir. Kaynaştırmada esas olan, destek hizmet sağlanmasıdır. Özel eğitim destek hizmetleri sağlanmadan gerçekleştirilen kaynaştırma ise, özel gereksinimli öğrenciyi sadece normal eğitim sınıfına yerleştirmekten ibarettir. Oysaki, ancak gerektiğinde özel gereksinimli öğrenciye

ve/veya sınıf öğretmene destek sağlanarak kaynaştırma uygulaması gerçekleştirildiğinde kaynaştırmanın tam anlamıyla uygulandığı söylenebilmektedir (Batu, 2000).

## 2. AMAÇ VE YÖNTEM

### 2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırma görevde bulunan kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamaları konusunda yeterliliğini belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu araştırma sonucunda elde edilen bulguların; eğitim-öğretim ve eğitim uygulamalarına çeşitli yönlerden katkı sağlayacağı umulmaktadır. Bu katkıların, sınıf ortamında kaynaştırma uygulamaları ile ilgili durum tespiti yapması ve eksiklerin giderilmesi için sınıf ortamında neler yapılması konusunda ilgililere farklı bir bakış açısı kazandırması açısından önemli görülmektedir.

### 2.2. Araştırma Modeli ve Örneklem

Araştırma tarama modelindedir. Araştırmada, sınıf öğretmenlerinin kişisel bilgi formuna ve sınıflarındaki kaynaştırma eğitim uygulamalarını tespit etmek amacıyla hazırlanan ankete verdikleri cevaplar incelenmiş ve bulgular ışığında sonuçlar tartışılmıştır. Araştırmanın örneklemini, İstanbul'da Bağcılar, Fatih ve Gaziosmanpaşa ilçelerinde görev yapan 452 sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

### 2.2. Veriler ve Toplanması

Araştırmada kişisel bilgi formu ve MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan 3N1K kitapçığındaki “Öğretmenler için kontrol listeleri”nde bulunan cümlelerin fiil kısımları değiştirilerek (geçmiş zaman kipinden geniş zaman kipine dönüştürülerek) anket maddeleri haline getirilen anket kullanılmıştır. Ankette kaynaştırma eğitim uygulamaları verilmiş ve sınıf öğretmenlerin bu maddeleri uygulama durumuna göre; Hiç (1), Nadiren (2), Sık Sık (3) ve Her Zaman (4) seçeneklerinden birini işaretlemeleri istenmiştir. Kişisel bilgi formundaki verileri değerlendirmek için frekans ve yüzde değerleri kullanılmıştır. Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulama durumlarını belirlemek amacıyla her bir madde yüzde (%) ve frekans (f) açısından sıralanarak incelenmiş ve aralarındaki ilişkileri belirlemek amacıyla SPSS yöntemlerinden “ki kare (chi-square)” kullanılarak elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

## 3. BULGULAR

Araştırmaya katılan 452 öğretmenin 265'i (% 58,6) Kadın ve 187'si (%41,4) erkektir. Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin %58,6'sının Kadın olması, Kadınların daha çok sınıf öğretmenliğini tercih ettiğini göstermektedir. Bu bulgu, Çermik, Doğan ve Şahin'in (2010) araştırma sonuçlarıyla paraleldir.

Öğretmenlerin 128'i (%28,3) 1-5, 93'ü (20,6) 6-10, 118'i (%26,1) 11-15, 58'i (%12,8) 16-20, 55'i (%12,2) 21 sene ve üzeri deneyime sahiptir. Örneklem grubunu oluşturan öğretmenlerin 370'i (%81,9) Eğitim Fakültesi, 82'si (%18,1) diğer fakültelerden (Fen-Edebiyat, İlahiyat, İletişim, İşletme, Ziraat vb. fakülteleri) mezunlardır. Bu durum, araştırmaya katılan sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun Eğitim Fakültesi'nden mezun olduğunu göstermektedir. Öğretmenlerin 82'sinin Eğitim Fakültesi dışındaki fakültelerden (birincil kaynak olan sınıf öğretmeni yetiştiren kurumlar dışından) öğretmenliğe kabul edilmeleri

de ayrıca üzerinde düşünülmesi gereken önemli bir konu ve sorundur. Diğer bulgular ve açıklamaları aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 1

*Öğretmenlere Ait Kişisel Bilgilere İlişkin Yüzde (%) ve Frekans (f) Değerleri*

Maddeler	Yaş					Cinsiyet		Formasyon Derslerini Alma		Özel Eğitim Dersini alma		Alınan Özel Eğitim Yeterli mi?	
	20-25	26-30	31-35	36-40	41-...	Erkek	Kadın	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
<b>Frekans (f)</b>	56	123	88	84	101	187	265	417	35	184	268	55	129
<b>Yüzde (%)</b>	12.4	27.2	19.5	18.6	22.3	41.4	58.6	92.3	7.7	40.7	59.3	29.9	70.1

Tablo 2

*Öğretmenlerin Kişisel Bilgi Formuna Verdikleri Cevaplara İlişkin Yüzde (%) ve Frekans (f) Değerleri*

Maddeler	Öğretmenlerin Kaynaştırma Konusunda Okuduğu Kitap Sayısı					Özel Eğitim Dersini Almamış olan Öğretmenlerin Kaynaştırma Konusunda Okuduğu Kitap				Öğretmenlerin Çalıştıkları Okulda PDR Öğretmeni var mı?		PDR Öğretmeni Etkin mi?		RAM'dan Destek var mı?		RAM'dan Alınan Destek Yeterli mi?		
	Hiç	1 Kitap	2 Kitap	3 Kitap	4 Kitap	Hiç	1 Kitap	2 Kitap	3 Kitap	4 Kitap	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır	Evet	Hayır
<b>Frekans (f)</b>	169	110	87	41	45	130	65	33	21	19	404	48	262	142	223	229	73	150
<b>Yüzde (%)</b>	37.4	24.3	19.2	9.1	10.0	48.5	24.3	12.3	7.8	7.1	89.4	10.6	64.9	35.1	49.3	50.7	32.7	67.3

Tablo 3

*Öğretmenlerin, Anket Maddelerine Verdikleri “Hiç” ve “Nadiren” Cevapları için Toplam Yüzde (%) ve Frekans (f) Değerleri*

Sıra	Anket No ve Açıklama	%	f
1	Öğrencimin ders sırasında konuyu anlayabilmesi için, hesap makinesi, bilgisayar vb. teknolojik aletleri kullanmasına imkân tanırım.	50.7	229
2	Öğrencimin sınavını gerektiğinde bireysel yaparım.	34.5	156
3	Sınavlarda öğrencime ek süre veririm.	30.1	136
4	Ders içeriğindeki teknik terimleri ve öğrencileri ve öğrenci için yeni sözcükleri açıklarım, yeni terim ve sözcüklerin açıklamasının yer aldığı çalışma kâğıdını ders öncesinde öğrenciye vererek derse hazır olmasını sağlarım.	27.0	122
5	Aile ve uzmanlarla işbirliği yaparak öğrencime yönelik alınacak önlem ve stratejiler belirlerim.	25.2	114

Tablo 4

*Öğrencilere Her Dersin Konusunu, Sürecini ve Beklentileri Açık ve Net İfade Etme Durumunun Özel Eğitim Dersini Alma Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları*

Gruplar	Her dersin konusunu, sürecini açık ve net ifade etme					Toplam	X <sup>2</sup>	Sd	p
	Hiç	Nadiren	Sık Sık	Her zaman	Her zaman				
Evet	21	27	79	57	184				
Özel Eğitim	İçinde %	11.4%	14.7%	42.9%	31.0%	100.0%			
	Hayır	12	35	126	95	268	8.443	3	.038
	İçinde %	4.5%	13.1%	47.0%	35.4%	100.0%			
Toplam		33	62	205	152	452			
İçinde %		7.3%	13.7%	45.4%	33.6%	100.0%			

Katılımcıların, her dersin konusunu sürecini ve beklentilerini açık ve net ifade etme sıklığı açısından bakıldığında (Tablo 4) özel eğitim alan grup ile özel eğitim almayan grup arasında yapılan ki-kare testi sonucunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur [ $X^2 = 8,443$ ;  $p < 0,05$ ]. Özel eğitim alan gruptan (%11,4)’ünün “Hiç” seçeneğini işaretlediği görülürken, özel eğitim almayanlarda bu oran (%4,5)’e düşmektedir. Bu bulgu, alınan özel eğitim dersinin kaynaştırma konusunda etkili veya yeterli olmadığından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 5

*Öğrencilerin Çalışma Gruplarına Katılımını Destekleme Durumunun Özel Eğitim Dersini Alma Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları*

Gruplar	Çalışma Gruplarına Katılımı Destekleme				Toplam	X <sup>2</sup>	Sd	p	
	Hiç	Nadiren	Sık Sık	Her zaman					
	Evet	15	3	81	85	184			
Özel Eğitim	İçinde %	8.2%	1.6%	44.0%	46.2%	100.0%	13.630	3	.003
	Hayır	17	28	113	110	268			
	İçinde %	6.3%	10.4%	42.2%	41.0%	100.0%			
Toplam		32	31	194	195	452			
	içinde %	7.1%	6.9%	42.9%	43.1%	100.0%			

Katılımcıların, öğrencinin çalışma gruplarına katılımının desteklenmesinin özel eğitim dersini alma değişkenine göre (Tablo 5) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonucunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur [ $X^2=13,630$ ;  $p<0,05$ ]. Tablodaki verilere göre, özel eğitim alan grubun (%8,2) özel eğitim dersini almayan (%6,3) gruba göre daha fazla “Hiç” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu durum, kaynaştırma konusunda alınan özel eğitim derslerinin öğretmenler tarafından benimsenmemesinden veya etkisiz/yetersiz kalmasından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 6

*Öğrencinin Başarılarını Anında Ödüllendirme Durumunun Özel Eğitim Dersini Alma Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları*

Gruplar	Başarıları Anında Ödüllendirme				Toplam	X <sup>2</sup>	Sd	p	
	Hiç	Nadiren	Sık Sık	Her zaman					
	Evet	13	12	89	70	184			
Özel Eğitim	İçinde %	7.1%	6.5%	48.4%	38.0%	100.0%	.787	3	.853
	Hayır	22	22	122	102	268			
	İçinde %	8.2%	8.2%	45.5%	38.1%	100.0%			
Toplam		35	34	211	172	452			
	içinde %	7.7%	7.5%	46.7%	38.1%	100.0%			

Tablo 6’da görüldüğü gibi öğrencilerin başarılarını anında ödüllendirme durumunun özel eğitim dersini alıp almama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [ $X^2=0,787$ ;  $p>0,05$ ].

Tablo 7

*Her Dersin Konusunu, Sürecini ve Beklentileri Açık ve Net Olarak İfade Etme Durumunun Öğretmenin Formasyon Eğitimi Alma Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları*

Gruplar		Her dersin konusunu, sürecini açık ve net ifade etme				Toplam	X <sup>2</sup>	Sd	p
		Hiç	Nadiren	Sık Sık	Her zaman				
Formasyon Alma	Evet	29	62	191	135	417			
	İçinde %	7.0%	14.9%	45.8%	32.4%	100.0%			
	Hayır	2	3	14	16	35	2.923	3	.404
	İçinde %	5.7%	8.6%	40.0%	45.7%	100.0%			
Toplam		31	65	205	151	452			
İçinde %		6.9%	14.4%	45.4%	33.4%	100.0%			

Tablo 7’de görüldüğü gibi, her dersin başında daha önce öğrenilen konuları kısaca tekrarlama, dersin sonunda ise önemli konuları özetleme durumunun öğretmenin formasyon eğitimi alıp almama değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonucunda değişkenler arasındaki bağımlılık istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır [ $X^2=2,923$ ;  $p>0,05$ ].

Tablo 8

*Dersi Anlatırken Çok Uzun ve Karmaşık Cümlelerden Kaçınma Durumunun Öğretmenin Yaşı Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları*

Gruplar		Çok Uzun ve Karmaşık Cümlelerden Kaçınma				Toplam	X <sup>2</sup>	Sd	p
		Hiç	Nadiren	Sık Sık	Her zaman				
20-25		1	2	30	23	56			
	İçinde %	1.8%	3.6%	53.6%	41.1%	100.0%			
26-30		3	10	48	62	123			
	İçinde %	2.4%	8.1%	39.0%	50.4%	100.0%			
Yaş	31-35	7	10	33	38	88			
	İçinde %	8.0%	11.4%	37.5%	43.2%	100.0%	26.961	12	.008
	36-40	10	6	40	28	84			
	İçinde %	11.9%	7.1%	47.6%	33.3%	100.0%			
41-...		11	5	30	55	101			
	İçinde %	10.9%	5.0%	29.7%	54.5%	100.0%			
Toplam		32	33	181	206	452			
İçinde %		7.1%	7.3%	40.0%	45.6%	100.0%			

Tablo 8’de görüldüğü gibi, öğretmenlerin dersi anlatırken çok uzun ve karmaşık cümle-

lerden kaçınma durumunun yaş değişkenine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla yapılan ki-kare testi sonucunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı fark bulunmuştur [ $X^2=26,961$ ;  $p<0,05$ ]. Tablo incelendiğinde, uzun ve karmaşık cümlelerden kaçınma değişkeninde “Hiç” seçeneğini işaretleyenlerin oranı; 20-25 yaş grubunda %1,8; 26-30 yaş grubunda %2,4; 31,35 yaş grubunda %8,0; 36-40 yaş grubunda %11,9 ile 41 ve üstü yaş grubunda %10,9 olarak görülmektedir. Farklı kaynaştırma gruplarından öğrencileri olan (örneğin; Dil ve Konuşma güçlüğü olan öğrenciler) bir öğretmen, dersi anlatırken uzun ve karmaşık cümlelerden kaçınmalıdır. Bu tabloda genç öğretmenlerin bu duruma dikkat ettikleri, daha tecrübeli öğretmenlerin ise dikkat etmedikleri görülmektedir. Üniversite müfredatına son yıllarda eklenen özel eğitim ve kaynaştırma derslerinin burada etkili olduğu düşünülmektedir.

Tablo 9

*Öğrencilere Her Dersin Konusunu, Sürecini ve Beklentileri Açık ve Net İfade Etme Durumunun Çalışılan Okulda PDR Uzmanının Bulunma Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları*

Gruplar	Her dersin konusunu, sürecini açık ve net ifade etme				Toplam	X <sup>2</sup>	Sd	p	
	Hiç	Nadiren	Sık Sık	Her zaman					
PDR Uzmanı var mı?	Evet	30	52	192	130	8.396	3	.039	
	İçinde %	7.4%	12.9%	47.5%	32.2%				100.0%
	Hayır	3	10	13	22				48
	İçinde %	6.2%	20.8%	27.1%	45.8%				
Toplam		33	62	205	152				
	İçinde %	7.3%	13.7%	45.4%	33.6%				

Katılımcıların, her dersin konusunu sürecini ve beklentilerini açık ve net ifade etme sıklığı açısından bakıldığında (Tablo 9) okulunda PDR uzmanı olan grup ile PDR uzmanı olmayan grup arasında yapılan ki-kare testi sonucunda gruplar arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark bulunmuştur [ $X^2= 8,396$ ;  $p<0,05$ ]. Tablodaki yüzdeler göz önünde bulundurulduğunda okulunda PDR uzmanı olan grubun “Sık Sık” (%47,5), PDR uzmanı olmayan grubun ise “Her zaman” (%45,8) seçeneğinde yoğunlaştığı, aynı zamanda okulunda PDR uzmanı olan (%7,4) grubun, PDR uzmanı olmayan (%6,2) gruba göre daha fazla “Hiç” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu bulgu, bir ekip işi olan kaynaştırma uygulamalarında etkin bir rol üstlenmesi gereken PDR uzmanlarının okullarda kaynaştırma uygulamasında etkili olmadıklarından veya öğretmenlere destek olmadıklarından kaynaklanmış olabilir.

Tablo 10

*İşlenen Konuların Pekiştirilmesi ve Öğrencinin Sınava Hazırlanmasını Sağlamak Amacıyla Konu İçeriğine Uygun Sorular Hazırlama Durumunun RAM'dan Destek Alma Değişkenine Bağımlı Olup Olmadığını Belirlemek Amacıyla Yapılan Ki-Kare (Chi-Square) Testi Sonuçları*

Gruplar	Konu İçeriğine Uygun Soru Hazırlama				Toplam	X <sup>2</sup>	Sd	p
	Hiç	Nadiren	Sık Sık	Her zaman				
Evet	10	15	90	108	223			
RAM'dan Destek Alma	4.5%	6.7%	40.4%	48.4%	100.0%			
Hayır	25	18	97	89	229	8.718	3	.033
İçinde %	10.9%	7.9%	42.4%	38.9%	100.0%			
Toplam	35	33	187	197	452			
İçinde %	7.7%	7.3%	41.4%	43.6%	100.0%			

Katılımcıların, konu içeriğine uygun soru hazırlayıp sınavlarda sormasının RAM'lerden destek alma değişkenine göre (Tablo 10) farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek için yapılan ki-kare testi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur [ $X^2=8,718$ ;  $p<0,05$ ]. Tabloda RAM'lerden destek almayanların (%10,9) destek alanlardan (%4,5) daha fazla "Hiç" seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu durum, özel eğitim veya kaynaştırma alanında uzman kişilerin rehberlik ettiği sınıf öğretmenlerinin, kaynaştırma uygulamalarındaki başarılarını arttırdığının göstergesi olabilir.

#### 4. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan araştırmalar, öğretmenlerin kaynaştırmaya bakış açılarının, kendi eğitim düzeylerinden, özel eğitime ilişkin eğitimlerinden ve aldıkları destekleyici hizmetin yeterliliğinden olumlu bir şekilde etkilendiğini göstermektedir (Salend, 1998; akt. Gözün ve Yıkılmış, 2004). Bu araştırmada yer alan öğretmenlerin yarısından fazlası, kaynaştırma konusunda ya "hiç" kitap okumamış ya da sadece bir (1) kitap okuma ile yetinmişlerdir. Diğer yandan, özel eğitim dersi almamış kişilerin %72,8'i hiç kitap okumadıkları veya sadece bir kitap okudukları görülmektedir. Bu iki bulgu beraber değerlendirildiğinde, öğretmenlerin mesleki gelişim açısından yeterli gayreti göstermedikleri söylenebilir. Yine aynı şekilde Tablo 2 incelendiğinde, kaynaştırma eğitiminde etkin olması gereken PDR (Rehber Öğretmen) ve RAM (Rehberlik Araştırma Merkezi) faktörlerinin, sınıf öğretmenlerine destek olma açısından eksik oldukları görülmektedir. Bu anlamda öğretmenlerin yetersizliklerinin farkına varması ve gidermesinin zor olacağı düşünülmektedir. Kaynaştırma eğitiminin başarıya ulaşması için başta okul müdürü olmak üzere tüm personelin (müdür, müdür yardımcısı, rehber öğretmen vs.) işbirliği içerisinde çalışması gerekmektedir (Kargın, 2004).

Araştırmaya katılan öğretmenlerin %40,7'si Özel eğitim dersini aldığını, %59,3'ü Özel eğitim dersini almadığını belirtmiştir (Tablo 1). Babaoğlu ve Yılmaz (2010) yaptıkları araştırmada, katılımcı öğretmenlerin çoğunluğunun kaynaştırma konusunda herhangi bir eğitim almadıkları bulgusuna ulaşmıştır. Bulgu, bu araştırmanın sonuçlarını destekler

niteliktedir. Asıl çarpıcı nokta ise Özel eğitim dersini alan öğretmenlerin sadece %29,9'u aldıkları dersin yeterli olduğunu belirtirken, öğretmenlerin %70,1'i söz konusu dersi yetersiz bulmuşlardır (Tablo 1). Babaoğlu ve Yılmaz'ın (2010) araştırmasına katılan bütün sınıf öğretmenleri, aldıkları üniversite eğitiminin eksik olduğunu ve kendilerini kaynaştırma konusunda eksik gördüklerini belirtmişlerdir. Üniversitelerin sınıf öğretmenliği program müfredatları incelendiğinde, araştırmanın bu sonucunun hiç de sürpriz olmadığı anlaşılmaktadır. Zira dört yıllık eğitim süresince her biri bir dönemde olmak üzere, “Özel Eğitim (teorik:2 kredi, Uygulama:0 kredi)” ile “İlköğretimde Kaynaştırma (teorik:2 kredi, Uygulama:0 kredi)” adı altında yalnızca iki ders bulunduğu görülmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise her iki ders kapsamında öğretmen adaylarının “uygulama” imkânı bulamamasıdır.

Tablo 4 ve 5 birlikte değerlendirildiğinde özel eğitim alan öğretmenlerin, kaynaştırma uygulamalarında yeterli olmadığı sonucuna ulaşılmaktadır. Bu bulgudan hareketle, öğretmenlerin kaynaştırma ve özel eğitim alanında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından, kendi özel çabalarıyla, kaynaştırma öğrencilerine eğitim vermeye çalıştıkları düşünülmektedir. Bundan dolayı üniversitelerin sınıf öğretmenliği bölümlerinde son dönemlerde müfredatta dâhil edilen özel eğitim derslerinin etkililiği tartışılmalıdır. Tablo 6'da öğretmenlerin Özel Eğitim dersini alıp almama ile “başarıyı anında ödüllendirme” değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Bu bulgunun, özel eğitim dersini alan öğretmenlerin büyük çoğunluğunun (%70,1) aldığı özel eğitim dersinin yeterli olmadığını düşündüklerinden (Tablo 2) kaynaklandığı varsayılmaktadır. Tablo 7'de ise öğretmenlerin formasyon derslerini alıp almama ile “her dersin konusunu, sürecini ve beklentilerini açık ve net olarak ifade etme” değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Tablo 8'de yer alan verilere göre, “çok uzun ve karmaşık cümlelerden kaçınma” ile yaş değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tablo incelendiğinde, uzun ve karmaşık cümlelerden kaçınma değişkeninde “Hiç” seçeneğini işaretleyenlerin oranı; 20-25 yaş grubunda %1,8 iken 41 ve üstü yaş grubunda %10,9 olarak görülmektedir. Buna göre, daha genç olan öğretmenlerin son yıllarda mezun oldukları göz önünde bulundurularak, üniversite müfredatına dâhil edilen “özel eğitim” ve “ilköğretimde kaynaştırma” derslerinin faydalı olduğu söylenebilir. Tablo 9 incelendiğinde, öğretmenlerin çalıştıkları okulda PDR uzmanının mevcut olma durumu ile “her dersin konusunu, sürecini ve beklentilerini açık ve net olarak ifade etme” değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tablodaki yüzdeler göz önünde bulundurulduğunda okulunda PDR uzmanı olan grubun “Sık Sık” (%47,5), PDR uzmanı olmayan grubun ise “Her zaman” (%45,8) seçeneğinde yoğunlaştığı, aynı zamanda okulunda PDR uzmanı olan (%7,4) grubun, PDR uzmanı olmayan (%6,2) gruba göre daha fazla “Hiç” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu bulgu, PDR uzmanlarının okullarda kaynaştırma uygulamasında etkili olmadıklarından veya öğretmenlere destek olmadıklarından kaynaklanabilir. Son olarak Tablo 10 verilerine göre, “konu içeriğine uygun soru hazırlama” ile “RAM'dan destek alma” değişkenleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur. Tabloda RAM'lardan destek almayanların (%10,9) destek alanlardan (%4,5) daha fazla “Hiç” seçeneğini işaretledikleri görülmüştür. Bu bulguda, özel eğitim veya kaynaştırma alanında uzman kişilerin rehberlik ettiği sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarındaki başarılarını arttırdığı söylenebilir.

Araştırma bulguları neticesinde aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

1. İlkokullarda görev yapan tüm öğretmenlerin pedagojik formasyon eğitimi olan sınıf öğretmenliği mezunu kişilerden oluşması sağlanabilir. Formasyonu eksik olan öğretmenlerin hizmet-içi eğitim kurs/seminerleriyle bu alandaki eksiklerinin giderilmesi sağlanmalıdır.
2. Sınıf öğretmenliği programlarında özel eğitim tabanlı derslerin sayısı artırılmalı ve bu derslerde teorik bilgi ile sınırlı kalmayıp, öğretmen adaylarına bu konuda uygulama imkânı sağlanmalıdır.
3. Mevcut öğretmenlerden özel eğitim dersi almamış öğretmenlere yönelik kaynaştırma konusunda hizmet içi eğitim verilmeli, seminer ve/veya kurslar düzenlenmelidir. Özel eğitim alan öğretmenlerin de bu eğitimlere katılması sağlanarak bilgilerini tazelemelerine yardımcı olunmalıdır.
4. PDR uzmanı ve sınıf öğretmenlerin kaynaştırmaya yönelik bilgi alışı-verişi yapabilecekleri ortamlar oluşturulabilir.
5. Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma konusunda kitap, dergi vb. dokümanlar okuması sağlanabilir. Bunun için MEB ücretsiz yayın desteği sağlamalıdır.
6. KPSS’de sınıf öğretmenleri için özel eğitim ve kaynaştırma alanlarında sorular sorulabilir. KPSS’de çıkabilecek sorulara yönelik aday öğretmenlerin dikkati kaynaştırma ve özel eğitime kaydırılabileceği varsayılabilir.

## 6. KAYNAKÇA

- Akçamete, G. (1998). *Türkiye’de özel eğitim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Babaoğlu, E. ve Yılmaz, Ş. (2010). Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimindeki yeterlilikleri. *Kastamonu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 346-354.
- Batu, E. S. (2000). Kaynaştırma, destek hizmetler ve kaynaştırmaya hazırlık etkinlikleri. *Anadolu Üniversitesi Engelliler Araştırma Enstitüsü Özel Eğitim Dergisi*, 2(4), 35-45.
- Çermik, H., Doğan, B. ve Şahin, A. (2010). Sınıf öğretmenliği öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleğini tercih sebepleri. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28, 201-212.
- Diken, İ. H. ve Batu, S. (2010). Kaynaştırmaya giriş. İbrahim H. Diken, (Ed.). İlköğretimde kaynaştırma içinde (s. 2-24). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Friend, M., & Bursuck W. D. (2006). *Including students with special needs: A practical guide for classroom teachers* (4th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Gözün, Ö. ve Yıkılmış, A. (2004). Öğretmen adaylarının kaynaştırma konusunda bilgilendirilmelerinin kaynaştırmaya yönelik tutumlarının değişimindeki etkililiği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 65-77.
- Kargın, T. (2004). Kaynaştırma: Tanımı, gelişimi ve ilkeleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 5(2), 1-13.
- Kırcaali-İftar, G. (1992). Özel eğitimde kaynaştırma. *Eğitim ve Bilim*, 16, 45-50.
- Kırcaali-İftar, G. (1998). *Kaynaştırma ve destek özel eğitim hizmetleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kuzgun, Y. ve Deryakulu, D. (2009). Eğitimde bireysel farklılıklar. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 5(2), 316-321.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2008). *Özel eğitim ve rehberlik hizmetleri kılavuzu*, [http://orgm.meb.gov.tr/duyurular/Ozel\\_egt\\_kilavuzu.pdf](http://orgm.meb.gov.tr/duyurular/Ozel_egt_kilavuzu.pdf) Erişim tarihi: 23.09.2012.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2010). *Okullarımızda neden, nasıl, niçin kaynaştırma: Yönetici-öğretmen-aile kılavuzu*, Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Özyürek, M. (2004). *Bireyselleştirilmiş eğitim planı: Temelleri ve geliştirilmesi*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Vural, M. (2008). *Kaynaştırma sınıf öğretmenlerinin öğretimin uyarlanmasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

